

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Навчально - науковий інститут бізнесу і менеджменту

Кафедра організації виробництва, бізнесу та менеджменту

КОЦКАЛО АННА МИКОЛАЇВНА

УДК 338.439.5:633.1

**Реферат
дипломної магістерської роботи**

**Управління конкурентоспроможністю
фермерського господарства в сучасних ринкових
умовах (на матеріалах СФГ «Колос»
Красноградського району Харківської області)**

*спеціальності 073 «Менеджмент»
(освітньо-професійна програма «Менеджмент і адміністрування»)*

Харків – 2018

Дипломна магістерська робота є рукописом.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор економічних наук,
професор,
**Шабінський Олександр
Володимирович,**
Харківський національний
технічний університет
сільського господарства імені
Петра Василенка,
професор кафедри організації
виробництва, бізнесу та
менеджменту.

Захист відбудеться 20 лютого 2018 р. на засіданні
екзаменаційної комісії у ХНТУСГ за адресою: 61002,
м. Харків, вул. Алчевських, 44, ауд. 105

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. За останні роки світова економіка розвивалася дуже стрімкими темпами. З'являються нові технології, нові продукти, нові запити зі сторони споживачів. Під час таких кардинальних змін виробникам найрізноманітніших благ та послуг необхідно вчасно та успішно адаптуватися під мінливі умови ринку. Особливо це стосується аграрних підприємств, навіть незважаючи на те, що їх продукція завжди користувалася та буде користуватися величезним попитом, виникає ризик не повністю реалізувати власну продукції або реалізувати не за максимально вигідними цінами, що спричинює зниження прибутковості товаровиробника, а й відповідно його конкурентоспроможності. В часи ринкової економіки надзвичайно важливу роль відіграє управління конкурентоспроможністю підприємства, так як тільки з підвищенням рівня виробництва та якості товару можна бути впевненості в тому що продукція буде користуватися попитом.

Проблеми розвитку конкурентоспроможності підприємства і його продукції розкриті в роботах таких зарубіжних вчених як : А. Сміта, Д. Рікардо, А. О. Курно, Е. Чемберліна, М. Портера, та інших. Також, вагомий внесок у дослідження питань конкурентоспроможності вітчизняних підприємств зробили вітчизняні вчені - економісти: В. Андрійчук, В. Воротін, А. Келічавий, О. Красноручський, М. Малік, В. Месель-Веселяк, В. Ткаченко, Н. Міценко, Л. Мармуль, В.Рябоконт, В. Юрчишин, О. Янковський та інші.

Незважаючи на велику кількість досліджень в даному напрямів, питання управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства ніколи

не втрачає своєї актуальності, особливо під впливом різноманітних факторів, насамперед мікроекономічного рівня, які являються недостатньо вивченими. Перехід до ринкової економіки вимагає від підприємства підвищення ефективності виробництва за рахунок застосування досягнень науково-технічного прогресу та впровадженнь ефективних форм управління суб'єктів господарювання.

Окремо в економічній літературі виділяють питання підвищення конкурентоспроможності саме фермерських господарств, як найчисельнішої групи підприємницьких структур в агропромисловому виробництві нашої країни.

Питаннями їх розвитку займалися такі вчені як О. Авраменко, В. Андрійчук, В. Бойко, В. Власов, В. Губенко, С. Кваша, А. Мохненко, І. Мордвінова, П. Саблук, О. Шпикуляк, О. Шубравська та ін.

Дослідження цих науковців спрямовані на аналіз факторів впливу на формування конкурентоспроможності та розробку рекомендацій щодо її покращення. Однак, в розглянутих дослідженнях не достатньо уваги приділяється аналізу, розробці та впровадженню методик оцінки важливості впливу ресурсного забезпечення окремих складових виробничо-комерційного процесу з врахуванням індивідуальних умов функціонування на ефективність діяльності фермерських господарств в цілому. Все це зумовило актуальність і вибір теми та наукове і практичне значення проведеного дослідження.

Метою досліджень дипломної магістерської роботи є обґрунтування напрямів удосконалення управління конкурентоспроможністю фермерських господарств в сучасних економічних умовах.

Для досягнення поставленої мети були поставлені і вирішені наступні **завдання**:

- вивчення літератури з питань управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств в Україні;
- систематизація процесу формування конкурентних переваг;
- проведення аналізу організаційно-економічної характеристики фермерського господарства за три роки;
- визначити стратегічні цілі розвитку господарства на основі SWOT-аналіз;
- визначення впливу факторів на обсяг реалізації продукції та рентабельність;
- пошуки шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності фермерських господарств в ринкових умовах.
- виявлення внутрішньогосподарських резервів зниження собівартості та підвищення прибутковості виробництва продукції;
- оцінка можливостей господарства щодо впровадження запропонованих стратегічних рішень;
- обґрунтування доцільності диверсифікації виробництва для максимального використання ресурсного потенціалу господарства та виходу на нові ринки.

Об'єктом дослідження є процес формування та підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних засад підвищення ефективності управління конкурентоспроможності фермерських господарств.

Методи дослідження базується на класичній економічній теорії, працях основоположників економічної науки, законодавчих актах, урядових рішеннях, матеріалів органів управління агропромисловим комплексом. В процесі дослідження використовувались такі методи: абстрактно-

логічний; графічний; розрахунково-конструктивний; статистико-економічний; системного та порівняльного аналізу, матричні методи стратегічного аналізу та ін. Достовірність отриманих результатів, висновків і пропозицій підтверджується розрахунками, застосуванням значного фактичного матеріалу.

Інформаційною базою досліджень були матеріали Державної служби статистики України, нормативні акти України, спеціальна економічна література, літературні джерела з агробізнесу, менеджменту в сільському господарстві, звітні дані СФГ «Колос», матеріали періодичних видань, довідково-інформаційні матеріали, результати власних спостережень автора.

Наукова новизна одержаних результатів дипломної магістерської роботи полягає в теоретично-методичному обґрунтуванні та прикладному опрацюванні механізмів підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств. А саме:

удосконалено:

- формування механізму підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств шляхом орієнтації на реалізацію невикористаних конкурентних переваг сільськогосподарського виробництва;

набуло подальшого розвитку:

- визначення детермінантів формування конкурентоспроможності суб'єктів ринкового процесу;
- виявлені закономірності в діяльності сільськогосподарських підприємств та здатності конкурувати на цільових ринках;
- виявлення внутрішньогосподарських резервів підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу з метою покращення конкурентоспроможності підприємства на основі стратегічного управління.

Практичне значення одержаних результатів.

Магістерська робота виконана на замовлення СФГ «Колос» Красноградського району Харківської області.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень є основою для підвищення конкурентоспроможності фермерського господарства. Основні положення, найважливіші результати дослідження, висновки та пропозиції автор магістерської роботи доповів на загальних зборах СФГ «Колос». Результати досліджень опубліковані в Віснику СНТ ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ в 2015 році, в матеріалах II Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів» (ХНАУ, 25 жовтня 2017 р.) та в збірнику матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети» (м. Запоріжжя, 19–20 січня 2018 року)

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Вона виконана на 113 сторінках комп'ютерного тексту, містить 27 таблиць та 15 рисунків. Список використаних джерел налічує 95 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У *першому розділі* «Теоретичні основи управління конкурентоспроможністю фермерського господарства в сучасних ринкових умовах» розглянуто: економічна природа поняття конкуренція та процес формування конкурентоспроможності суб'єктів ринкового процесу; конкурентну ситуацію на аграрному ринку та конкурентоспроможність фермерських господарств; методичні підходи оцінки конкурентоспроможності та механізми управління нею.

У *другому розділі* «Оцінка рівня конкурентоспроможності СФГ «Колос» Красноградського району Харківської області та його продукції на цільових ринках» розглянуто: загальні показники економічної ефективності виробничо-комерційної діяльності господарства та їх динаміка; динаміку та структуру реалізації сільськогосподарської продукції господарстві; результати стратегічного аналізу конкурентної позиції господарства.

У *третьому розділі* «Напрями вдосконалення управління конкурентоспроможністю СФГ «Колос» Красноградського району Харківської області» розглянуто: перспективні напрямки вдосконалення управління конкурентоспроможністю господарства; шляхи забезпечення конкурентоспроможності СФГ «Колос» в сучасних ринкових умовах; обґрунтування заходів підвищення конкурентоспроможності підприємства

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне узагальнення аспектів управління конкурентоспроможністю фермерського господарства, розглянуті питання інтенсифікації сільськогосподарського виробництва та структури аграрного ринку, визначено напрями вдосконалення управління конкурентоспроможністю СФГ «Колос». За результатами дослідження зроблені наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного характеру:

1. Поняття конкурентоспроможності аграрних підприємств дещо відрізняється від загально прийнятого визначення терміну конкурентоспроможності та воно трактується набагато складніше. Конкурентоспроможність аграрних підприємств можна розглядати як здатність виробників в аграрній сфері користуватися своїми конкурентними перевагами і перемагати своїх конкурентів в боротьбі на внутрішніх та зовнішніх ринках, при цьому максимально використовувати доступні для підприємства земельні ресурси, та найкращім чином задовольняти потреби споживачів.

2. В сучасних ринкових умовах на конкурентоспроможність підприємства впливає велика кількість детермінант внутрішнього та зовнішнього середовища. В свою чергу перша група включає виробничий, інноваційний, фінансовий, управлінський, маркетинговий та кадрові аспекти, а друга – умови цільового ринку, особливості діяльності конкурентів на цьому ринку та побажання споживачів.

3. Підводячи підсумок економічної характеристики діяльності СФГ «Колос», що ґрунтувалися на основних показниках, можна зробити наступні висновки: господарство має вигідне територіальне положення,

знаходиться в Лісостеповій зоні, має сприятливі кліматичні умови для вирощування таких сільськогосподарських культур, як зернові культури, цукрові буряки, овочі, олійно-жирові культури; господарству характерне просте відтворення, що вимагає пошуку резервів підвищення ефективності та впровадження інтенсивних агротехнологій. СФГ «Колос» спеціалізується на вирощуванні зернових культур. Найбільш рентабельною культурою за період що досліджувався є озима пшениця - з рентабельністю від 13% до 22,97%. Воно не виробляє продукцію тваринництва та не займається переробкою продукції. Характерний розширений тип відтворення. В 2016 році коефіцієнт спеціалізації знизився до рівня 0,34, який характерний підприємствам з середнім рівнем спеціалізації. В СФГ «Колос» фінансовий стан дещо погіршився. Коефіцієнт автономії в 2016 році знизився і становить 0,51, що наближено до критичного значення. Коефіцієнт загальної ліквідності при рекомендованому показнику більше 2 в 2016 році був на рівні 0,42.

4. На основі проведеного SWOT-аналіз діяльності СФГ «Колос» можемо виділити наступні основні стратегічні цілі розвитку: ефективне і раціональне використання земельних ресурсів, що включає: а) оптимізацію посівних площ та сівозмін; б) поліпшення якісних характеристик ґрунтів, в) додаткове залучення орендованих земель, що сприятиме укрупненню розмірів землекористування фермерських господарств; формування нового економічного механізму з ринковою орієнтацією, що включає: а) визначення прибуткових видів діяльності; б) пошук та розширення ринків збуту сільськогосподарської продукції; в) маркетингову діяльність; г) об'єднання інтересів товаровиробників для підвищення їх конкурентоспроможності (кооперація,

інтеграція); д) матеріальну мотивацію праці; модернізація матеріально-технічної інфраструктури, що включає: а) технічна модернізація сільськогосподарського виробництва на основі ресурсозберігаючих технологій; б) ефективне використання наявної техніки в своєму господарстві та надання послуг іншим агроформуванням; кадрове забезпечення, що включає: а) ефективне використання наявних трудових ресурсів; б) підготовку і перепідготовку висококваліфікованих кадрів.

5. На зміну обсягу реалізації продукції рослинництва факторами впливу є обсяг виробництва продукції та рівень товарності. Обсяг реалізації пшениці та соняшнику фактично в 2016 році були нижчими ніж заплановано, а саме на 31,6 та 46,6 ц відповідно. Зниження відбулося за рахунок зменшення обсягу виробництва продукції (19 ц та 8,1 ц відповідно) та зниження рівня товарності (12,6 ц та 3,6 ц відповідно). Обсяг реалізації кукурудзи також зменшився в 2016 році внаслідок зниження обсягу виробництва на 13,5ц та за рахунок зниження коефіцієнта товарності на 15% відбулося зниження даного обсягу на 121,5 ц. Провівши факторний аналіз за методом ланцюгових підстановок визначили, що за рахунок зростання ціни реалізації рентабельність кукурудзи та соняшнику зросла відповідно на 21,98% та 35,39% відповідно. В той же час зростання собівартості спричинило зниження рівня рентабельності: кукурудзи на 18,26% та соняшнику на 32,69%. В загальному підсумку рентабельність за цими культурами зросла на 3,73 та 2,70 %. А рентабельність пшениці в 2016 році знизилась на 8,56 % і основною причиною цього стало зниження ціни реалізації на 30 грн/ц, що спричинило зниження рентабельності на 9,46%.

6. Головним напрямом підвищення конкурентоспроможності фермерського господарства, на

нашу думку, є подальша його інтенсифікація на основі інноваційної діяльності. У результаті інноваційної діяльності створюються необхідні умови щодо зниження витрат на виробництва і, відповідно, одержання прибутку. Для цього необхідний обґрунтований підхід до виробничої, комерційної та управлінської діяльності.

7. Зниження собівартості сільськогосподарської продукції забезпечується сукупністю основних напрямів використання внутрішньогосподарських резервів скорочення витрат на виробництво і реалізацію одиниці продукції. Проаналізувавши виконання виробничої програми по рослинництву в СФГ «Колос» в 2016 році за показником повної собівартості на 1ц продукції встановили, що фактично по всім культурам відбулося перевищення витрат, за винятком собівартості ярого ячменю. Загалом підприємство отримало 2868,44 грн економії. Вважаємо, що ще залишаються резерви зниження собівартості та підвищення ефективності діяльності підприємства. За результатами детального впливу факторів на розмір формування собівартості за визначеними вище культурами встановили що можлива загальна величина резерву зниження виробничої собівартості соняшнику з урахуванням виявлених резервів становить 8276 тис.грн при обсязі виробництва 2016 року та озимої пшениці відповідно 1911 тис. грн.

8. В дипломній роботі розраховані необхідні обсяги оборотних коштів для фінансування вирощування сільськогосподарських культур за різних технологій в розрахунку на 1 га посівів. Як бачимо, використання вдосконалених технологій дозволяє значно підвищити урожайність культур (в середньому більше ніж у 2 рази при порівнянні інноваційної технології з традиційною), що забезпечить зростання валового збору на підприємстві. В розрахунку прийняті середні ціни реалізації в 2016 році.

Можемо відмітити, що найбільш рентабельною є вирощування кукурудзи на зерно при інноваційній технології. Всі розрахунки здійсненні на основі технологічних карт вирощування сільськогосподарських культур.

9. Обґрунтовано доцільності диверсифікації виробництва для максимального використання ресурсного потенціалу господарства та виходу на нові ринки в напрямі створення додаткового виробництва з переробки побічної продукції вирощування сільськогосподарських культур.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Коцкало А.М. Сутність економічної ефективності та особливості її визначення у зерновому господарстві/ А.М. Коцкало // Вісник СНТ ХНТУСГ. - №1. – 2015. – с. 148-149
2. Коцкало А.М. Конкуренція та фактори конкурентоспроможності аграрних підприємств / А.М. Коцкало// Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції: ХНАУ, 25 жовтня 2017 р. – С. 259-262
3. Коцкало А.М. Фермерські господарства: переваги та недоліки функціонування / А.М.Коцкало, А.С.Бездітко // Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 19–20 січня 2018 року) / Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2018. – Ч. 2. – с. 68-72

АНОТАЦІЯ

Коцкало А.М. Управління конкурентоспроможністю фермерського господарства в сучасних ринкових умовах (на матеріалах СФГ «Колос» Красноградського району Харківської області).

В дипломній магістерській роботі автором проаналізовано еволюцію поняття конкуренція. Досліджено основні етапи розвитку цієї економічної категорії та її вплив на систему суспільно-економічних відносини. Обґрунтовано, що досягнення конкурентних переваг і підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств на ринку вимагає формування необхідної системи управління конкурентними перевагами, що враховуватиме динамізм внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства у гармонійному взаємозв'язку із соціально-економічним, технологічним і природним середовищем. Проаналізовано рівень конкурентоспроможності СФГ «Колос». Систематизовані напрями вдосконалення управління конкурентоспроможністю фермерських господарств та обґрунтовано обґрунтовано доцільність інтенсифікації виробництва та освоєння нових ринків з метою підвищення конкурентоспроможності господарства.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, фермерські господарства, аграрний ринок, ефективність діяльності, прибуток, рентабельність.

SUMMARY

Kotskalo AM Managing the competitiveness of the farm economy in the current market conditions (on the materials of SFG "Kolos" of Krasnogradsky district of the Kharkiv region).

In the master's thesis the author analyzes the evolution of the notion of competition. The main stages of development of

this economic category and its influence on the system of socio-economic relations are investigated.

It is substantiated that achievement of competitive advantages and increase of competitiveness of farms in the market requires the formation of the necessary system of management of competitive advantages taking into account the dynamism of the internal and external environment of the enterprise in a harmonious interconnection with the socio-economic, technological and natural environment.

The level of competitiveness of SFG "Kolos" is analyzed. Systematized directions for improving the management of the competitiveness of farms and justified the feasibility of intensifying the production and development of new markets in order to improve the competitiveness of the economy.

Key words: *competition, competitiveness, farms, agrarian market, efficiency of activity, profit, profitability.*

Комп'ютерний набір і верстка
А.М. Коцкало

Підп. до друку 05.02.2018. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк
офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид.арк.0,9. Тираж 10 прим.
Замовлення № __

Надруковано в КП «Міська друкарня»
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ДК № 3613 від 29.10.2009р.